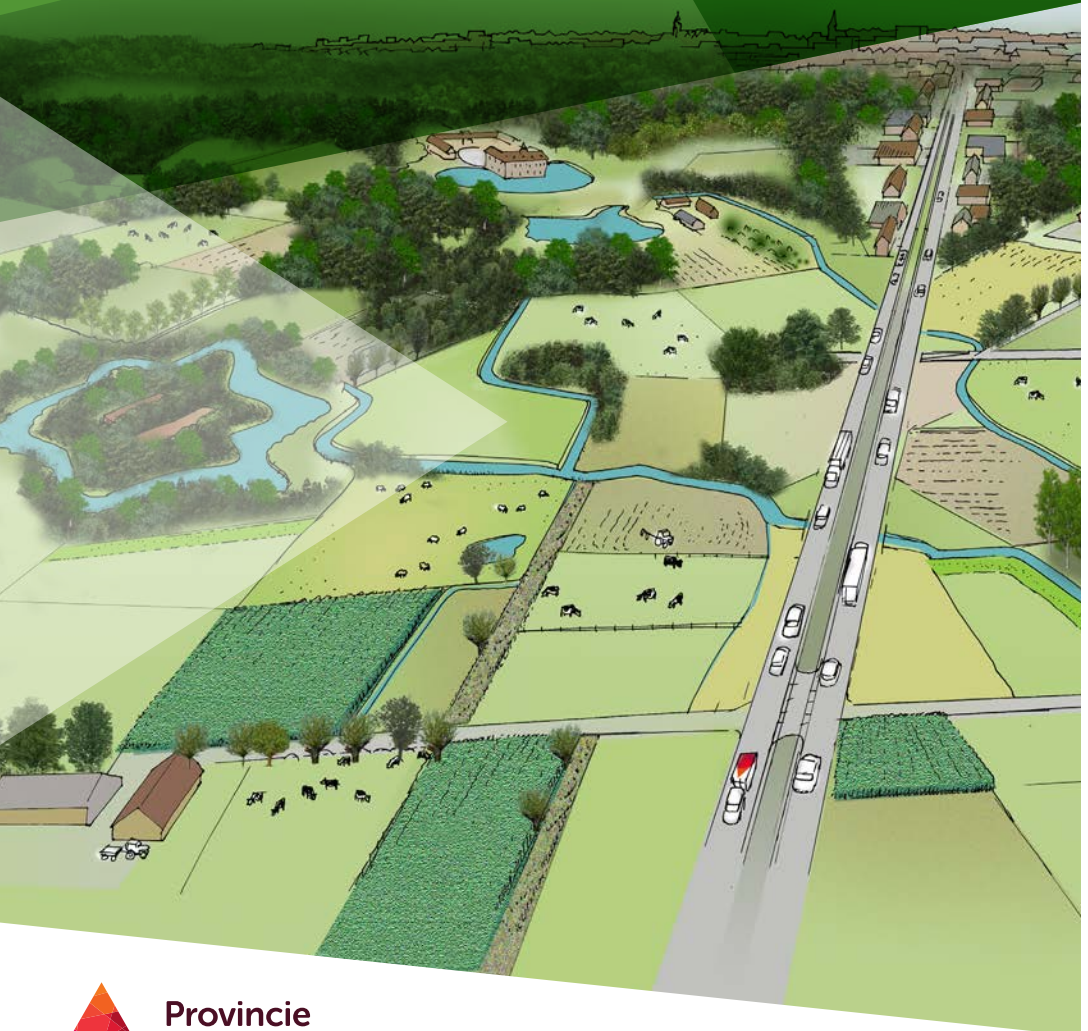

Landschapsbeeld
biodiversiteit

Land van Kontich – Ranst

Provincie
Antwerpen

Land van Kontich – Ranst

Voorwoord	4
Inleiding	6
Situering Land van Kontich – Ranst	7
Karakterisering landschap	8
Natuur- en landschapsweetjes	9
Landschapsbeeld biodiversiteit	10
Natuur- en landschapsweetjes	12
Uitdagingen voor de toekomst	15
Voorbeeldprojecten	16
Colofon	18

Voorwoord

Natuur is mooi om naar te kijken, in te wandelen of in te spelen. Natuur biedt ook heel wat diensten aan de maatschappij, van bestuiving tot waterzuivering.

Om voldoende, kwalitatieve natuur te behouden, is permanente aandacht van alle overheden noodzakelijk, zowel mondiaal als lokaal. Er zijn immers verschillende oorzaken waardoor natuur nog dagelijks verdwijnt of verkleint.

Hoog in die lijst van oorzaken staat versnippering van natuur door het bouwen van woningen en bedrijven, aanleggen van wegen, plaatsen van hekken en stuwen, ...

Versnippering zorgt voor het verkleinen van natuurgebieden, het vergroten van de verstoringen in die gebieden en verkleint de mogelijkheden voor planten en dieren om zich doorheen het landschap te verplaatsen. Dat laatste is voor veel dieren essentieel. Denk maar aan de seizoenstrek van padden.

Het vermijden van versnippering en (opnieuw) verbinden van natuurgebied biedt hier oplossingen.

Om dit mogelijk te maken, werden voor de provincie Antwerpen de landschapsbeelden biodiversiteit ontwikkeld. Ze bieden zowel een inspirerend als ecologisch onderbouwd kader van hoe we de natuur in onze provincie wenselijk verbinden.

Het vergroenen van scholen en bedrijven, openbaar groen, een meer ecologisch beheer van tuinen, het aanleggen van poelen, het herstellen van netwerken van bosjes, houtkanten en bomenrijen, ... De landschapsbeelden biodiversiteit zorgen voor een globale visie op het groen-blauw netwerk in onze provincie. We gaan voor concrete resultaten en projecten waaraan diverse actoren kunnen meewerken.

Na het Internationaal Jaar van de Biodiversiteit in 2010, werd 2011–2020 uitgeroepen tot Decennium van de Biodiversiteit. Halfweg het decennium stellen we nu de landschapsbeelden biodiversiteit voor. Ik hoop met de landschapsbeelden een extra 'boost' te kunnen geven aan het realiseren van dit mondiale project.

Werken aan biodiversiteit doen we zichtbaar en onzichtbaar in onze provincie. We doen dit niet alleen, maar samen met heel wat gedreven partners. Bedankt voor al jullie inzet voor méér groen voor méér dieren en planten!

A photograph of Rik Röttger, a man with curly hair and glasses, wearing a light-colored button-down shirt. He is standing outdoors with his arms crossed, in front of a body of water and a line of trees. The background shows a clear blue sky and a calm lake reflecting the surrounding environment.

Rik Röttger
Gedeputeerde voor leefmilieu

Inleiding

Een 'landschapsbeeld biodiversiteit' geeft een inspirerende en ecologisch onderbouwde visie op het groen-blauw netwerk of groene infrastructuur voor een welbepaald gebied van de provincie Antwerpen.

Voor de volledige provincie Antwerpen werden 18 landschapsbeelden biodiversiteit gemaakt. Aan het maken van deze landschapsbeelden biodiversiteit is een uitvoerige landschaps- en soortenanalyse voorafgegaan. De indeling, de naamgeving en de uitwerking van de landschapsbeelden is gebeurd in overleg met een uitgebreide stuurgroep met vertegenwoordigers van onder meer de Vlaamse Overheid, regionale landschappen en bosgroepen.

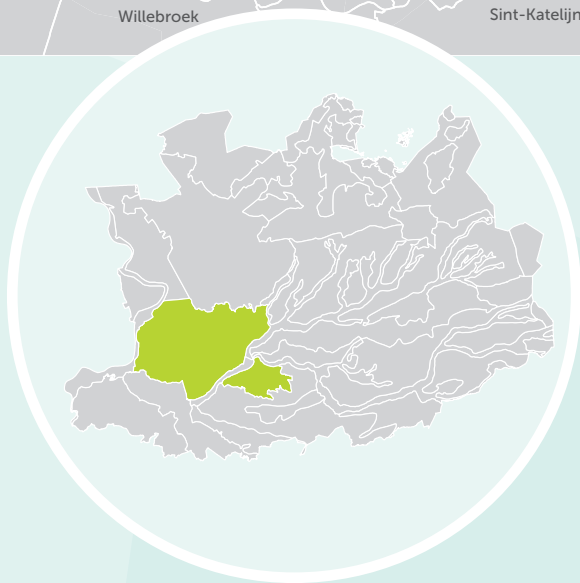
De landschapsbeelden biodiversiteit tonen de gewenste types groene infrastructuur in landschappen waarin mensen wonen en werken. Ook in het landschap buiten de (grote) natuurgebieden liggen er namelijk heel wat kansen om te werken aan groene infrastructuur, denk maar aan particuliere tuinen, wegbermen, waterlopen, landbouwgronden, de speelplaats van een school, een plantsoen in een wijk, de tuin bij een bibliotheek of gemeentehuis, industrieterreinen, een particulier bos,....

Het begeleidend boekje, dat u in handen heeft, bevat niet alleen een uitgebreide lijst maatregelen die genomen kunnen worden, het geeft ook tal van natuur- en landschapsweetjes over de streek, voorbeelden van projecten die de groene infrastructuur in deze streek nu reeds verbeteren,... Het landschapsbeeld biodiversiteit voor deze regio bevindt zich in het midden van dit boekje, zodat het makkelijk uitneembaar is.

Heel wat actoren zijn in dit landschap actief. Door samenwerking tussen deze actoren te stimuleren, willen we komen tot meer samenhang tussen de maatregelen die zij nu reeds nemen om de biodiversiteit te bevorderen.

Heeft u zin om de natuur in uw omgeving een handje te helpen, dan biedt dit boekje u de nodige inspiratie. Mocht u nog vragen hebben, aarzel dan niet om de provincie Antwerpen te contacteren.

Situering Land van Kontich – Ranst

Karakterisering landschap

Het Land van Kontich – Ranst wordt grotendeels gekenmerkt door een open land- en tuinbouwlandschap.

Door het vaak grootschalige karakter van het landbouwgebied en enkele kleine dorpskernen zijn de bossen vrij versnipperd. Ze maken vaak deel uit van een kasteelpark of beekvallei. In de talrijke kasteelparken zijn de oude loofbossen vaak goed ontwikkeld. Tussen de bosgebieden bevinden zich diverse kleine beken, houtkanten en bomenrijen.

Verspreid in de beekvalleien komen graslanden voor met lineaire kleine landschapselementen. Kleine struwelen en diverse (knot)bomenrijen of houtkanten versterken plaatselijk de natuurlijke samenhang.

Typisch zijn ook de forten, die nu vaak geheel of gedeeltelijk als actieve recreatiezone of als park fungeren.

Natuur- en landschapssweetjes

Boomklever

Leefgebied

Oude soortenrijke bossen met een groot aandeel loofbomen, parken en zelfs villatuinen, waar in de dichte omgeving oudere eiken of beuken staan.

Heeft nood aan

De aanleg en het beheer van eiken- of beukendreven en bomenrijen buiten bosgebieden en in verstedelijkte gebieden tussen de bosgebieden. Binnen bosgebieden is omvorming van naaldhout naar loofhout relevant.

Bijzonderheden

Om te broeden gebruikt een boomklever vaak spechtenholen. Te grote ingangen worden vakkundig dichtgemetseld met modder.

Kasteelparken

In de rand rond Antwerpen komen heel wat kasteeldomeinen voor. Vele domeinen werden in de 16de eeuw door stedelingen gekocht om in te richten als 'Hof van Playsantie': een plek waar ze konden genieten van de schone buitenlucht.

In het Land van Kontich - Ranst zijn er talrijke kasteelparken zoals het Hof ter Linden (Edegem), kasteeldomein Groeningenhof (Kontich) en het Hof van Boechout (Boechout). Deze kasteelparken hebben een belangrijke erfgoedwaarde. Ze bevatten vaak ook resten van oude bossen. Daar waar ze geen aansluiting vinden met bossen, beekvalleien of de fortengordel, liggen ze als groene stapstenen te midden van het stedelijk weefsel.

Steenuil

Leefgebied

Een extensief gebruikt, kleinschalig, landschap met een afwisseling tussen grasland en veel kleine landschapselementen. Vooral hoogstamboomgaarden en rijen knotwilgen of knotelzen zijn uitverkoren broedplaatsen.

Bijzonderheden

Hoewel uilen overwegend nachtdieren zijn, is de steenuil soms ook overdag actief.

Gewone dwergvleermuis

Houdt van

Kleine insecten zoals muggen en motten. Ze kunnen er wel 300 per nacht vangen! Ze vangen deze insecten boven waterpartijen, tuinen, langs bosranden of bomenrijen, rond straatverlichting,... Bomenrijen, dreven, houtkanten, waterlopen,... zijn ook belangrijk als verbindende elementen tussen verblijfplaatsen en jachtgebieden.

Bijzonderheden

De gewone dwergvleermuis houdt een winterslaap vanaf november tot begin maart. Soms duurt de winterslaap iets langer: tot april! Ze overwinteren overwegend in gebouwen, maar ook in bomen in parken en bossen.

Forten

In het Land van Kontich - Ranst komen een aantal forten voor, zoals Fort 3 in Borsbeek, Fort 4 in Mortsel, Fort 5 in Edegem, Fort 6 en 7 in Wilrijk en Fort 8 in Hoboken. Ze behoren tot de zogenaamde 'Grote Omwalling'. Deze forten werden gebouwd in de periode 1860-1868 als onderdeel van de vroegere Brialmontgordel.

Vele forten herbergen 's winters belangrijke kolonies vleermuizen en ook 's zomers zwermen sommige vleermuissoorten er graag rond. Bovendien blijkt het kalkrijke beton erg waardevol te zijn voor mossen, varens en zaadplanten.

Kievit

Leefgebied

Open landschappen met grasland, hooiweiden, natte gebieden,... De vegetatie mag niet te dicht zijn. Het nest wordt gemaakt in een ondiep kuiltje in gebieden met kort gras of op akkerland, maar hierbij dient er steeds grasland in de buurt te zijn. De kuikens hebben namelijk graslanden nodig om voedsel te zoeken.

Bijzonderheden

Komt er een vos of andere rover in de buurt, dan lokt de kievit de aanvallers weg van het nest door een gebroken vleugel te veinzen.

De Melkkuip

Het open landbouwlandschap van De Melkkuip in Boechout is beschermd als landschap. Het gebied is al eeuwenlang ongeschonden gebleven en heeft een uitgesproken reliëf met hoger gelegen gronden die een lager gelegen gebied omringen.

Prachtige voorjaarsbloeiers

Het Zevenbergenbos, in beheer bij Natuurpunt vzw, is gekend voor zijn prachtige voorjaarsbloeiers. Je kan er vanaf maart onder meer genieten van bloeiende bosanemonen, slanke sleutelbloem en speenkruid.

Zo vroeg op het jaar valt er nog veel licht op de bosbodem. Eens er bladeren aan de bomen komen, is er onvoldoende licht voor de voorjaarsbloeiers en moet je tot het volgende voorjaar wachten om ze opnieuw te kunnen bewonderen.

Oranjetipje

Leefgebied

Vochtige graslanden en hooilanden met pinksterbloem en zonnige ruigten in bosranden waar pinksterbloem en look-zonder-look groeien. Soms vind je deze vlinders zelfs in beschutte, zonnige tuinen waar deze bloemen staan. Ook in bermen kun je ze aantreffen. Om de eitjes en rupsen van het oranjetipje te beschermen, maai je best laat in het najaar.

Beekvalleien

Op de waterscheidingskam tussen Kontich, Hove, Mortsel en Boechout, komen drie grote watersystemen bij elkaar: dat van de Schelde, het Schijn en de Beneden-Nete. Hierdoor kan het dat de waterlopen die hier ontspringen in verschillende rivieren uitmonden.

Zo monden de Mandoerse Beek en de Edegemse beek (Kontich) via de Bovenvliet uit in de Schelde. De Boutersembeek en Babelkroonbeek, die eveneens ontspringen in Kontich, monden uit in de Nete. Terwijl de Koude Beek (Hove, Mortsel, Borsbeek) uitmondt in het Schijn.

De beekvalleien vormen vaak groenblauwe verbindingen tussen de bossen en kasteeldomeinen in het gebied.

Uitdagingen voor de toekomst

We bekeken welke maatregelen we kunnen nemen om te komen tot een beter netwerk van groene infrastructuur en baseerden ons hiervoor op de kenmerken van het landschap en de soorten die er voorkomen. Sommige van deze maatregelen zijn makkelijk te realiseren, andere zullen meer inspanning vragen.

Naast onderstaande maatregelen zijn ook volgende aspecten belangrijk: het ecologisch beheren van tuinen, openbaar groen en bedrijventerreinen en het doordacht verwijderen van invasieve plantenexoten.

halfopen landbouwgebied/poelen

- aanleg kleine landschapselementen (ook in beekvalleien)

open landbouwgebied

- aanleg van grasbufferstroken, kruidenstroken, fauna-akkers

vijvers/moerassen

- inrichting van de oever onder flauw talud
- lokaal steil maken van de oever
- kap van opslag van struweel

droge bossen en struwelen/vochtige tot natte bossen en struwelen/bosranden

- ontwikkeling van open plekken
- ontwikkeling en beheer van bosranden
- ecologisch beheer van bossen in parken
- kap populier, o.m. in beekvalleien, met behoud van oude en ecologisch waardevolle bomen
- uitvoeren van een natuurgericht bosbeheer
- behouden van ecologisch waardevolle bomen en dood hout

vochtige tot natte graslanden

- ecologisch maaibeheer van bermen
- extensief beheren van graslanden
- herstel vochtige graslanden in vallei, o.m. door lokale waterpeilverhogingen, kap van populier,...

zuurstofrijke beken

- verbeteren waterkwaliteit, o.m. door de aanleg van grasbufferstroken
- gefaseerd ruimings- en maaibeheer van de water- en oevervegetatie
- bevorderen van de structuurkwaliteit van de waterloop
- opheffen vismigratieknelpunten

Voorbeeldprojecten

Met de landschapsbeelden biodiversiteit willen we komen tot een functioneel netwerk van groene infrastructuur. Talrijke partners zetten zich reeds in voor het vergroenen van het landschap. Denk maar aan een gemeente die de bermen ecologisch beheert, een wildbeheereenheid die een fauna-akker aanlegt of een landbouwer die een haag aanplant als perceelsscheiding. Ook in deze regio worden reeds heel wat initiatieven genomen. Teveel om een volledige lijst te kunnen geven. We geven graag enkele voorbeelden!

Knotbomen met holtes zijn belangrijk voor onder meer steenuil en vleermuizen. Wanneer de bomen niet beheerd worden, kunnen de takken echter onder invloed van hun eigen gewicht afscheuren. Door **knotters en mensen met te knotten bomen** met elkaar in contact te brengen, zorgt de gemeente Berlaar voor goed beheerde bomen.

In de regio worden door diverse partners heel wat kleine landschapselementen aangelegd. In Berlaar en Lier bijvoorbeeld kwamen er via Regionaal Landschap Rivierenland **hagen, heggen en houtkanten** bij. In Borsbeek werden door de gemeente Borsbeek, Landschapspark Zuidrand, de provincie Antwerpen en een lokale school, streekeigen struiken geplant naast de Fortloop.

Met de aanleg van het provinciaal overstromingsgebied 'De Jutse Plassen' (Putte) heeft de provincie Antwerpen, met steun van Europa, een belangrijke maatregel genomen om Koningshooikt te **beschermen tegen extreme overstromingen**. Het gebied omvat onder meer een bos, twee grote poelen die permanent water bevatten en enkele kleinere amfibieënpoelen. Een vijftientig meter lange verticale wand maakt het oeverwaluwen en ijsvogels makkelijker om een nest maken. Er werd ook een "eco-duiker" aangelegd zodat kleine dieren gemakkelijk en veilig de nabijgelegen Putsesteenweg kunnen kruisen.

Landschapspark Zuidrand zaaide in samenwerking met jagerverenigingen, landbouwers en gemeenten in deze regio enkele fauna-akkers (of wildakkers) in. **Voor het inzaaien wordt een mengsel van kruiden, granen of oude landbouwgewassen gebruikt.** De fauna-akkers zijn mooi om te zien en bieden het hele jaar door voedsel en beschutting aan heel wat dieren.

Colofon

Landschapsbeeld biodiversiteit, Land van Kontich – Ranst, is een uitgave van de deputatie van de provincieraad van Antwerpen:

Cathy Berx, gouverneur-voorzitter
Luk Lemmens
Ludwig Caluwé
Inga Verhaert
Bruno Peeters
Peter Bellens
Rik Röttger

Verantwoordelijke uitgever

Dirk Vandembussche
Koningin Elisabethlei 22
2018 Antwerpen

Teksten en redactie

Provincie Antwerpen

Vormgeving

Bart Rylant – Studio Hert

Referentie (na schriftelijke toestemming)

Landschapsbeeld biodiversiteit, Land van Kontich – Ranst, uitgave van de deputatie van de provincie Antwerpen, editie 2015, pagina('s) waarnaar u verwijst.

Eerste druk

juni 2015

Wettelijk depotnummer

D/2015/0180/26

Beeldmateriaal

([b]oven, [m]idden, [o]nder)

Yves Coussement (p 5)

Landschapspark Zuidrand (p 9 [m], p 13 [b], p 13 [o], p 16)

Kobe Van Looveren (p 14)

Glenn Vermeersch (p 9 [b], p 9 [o])
provincie Antwerpen

(p 4, p 13 [m rechts]), p 17)

Provincie Antwerpen – VILDA - Yves Adams (p 8)

VILDA – Yves Adams (p 12 [b], p 12 [o])

VILDA – Rollin Verlinde (p 13 [m links])

Gewone dwergvleermuis is een provinciale prioritaire soort. Meer info op www.provincieantwerpen.be, zoeken op 'provinciale prioritaire soorten'

ARCADIS - Wilfried Jansen
of Lorkeers (p 1, p 10)

Bronnen

Opstellen van ecoprofielen voor diverse regio's in de provincie Antwerpen (2013) – Grontmij Belgium NV, in opdracht van Provincie Antwerpen
Dienst Duurzaam Milieu- en Natuurbeleid (2010): Provinciale Prioritaire Soorten Provincie Antwerpen.
Provincie Antwerpen

DIENT DUURZAAM MILIEU- en NATUURBELEID
Departement Leefmilieu

Koningin Elisabethlei 22, 2018 Antwerpen

T 03 240 57 19 - leefmilieu@provincieantwerpen.be

www.provincieantwerpen.be

